

do konca sta bila možata
do konca zvesta
do konca si podobna
kot dve kaplji
ki sta se ustavili na robu lic

(Pesem je starejšega datuma, v slovenščino jo je prevedel L. Krakar, Poljska lirika dvajsetega stoletja, DZS 1963)

Prevedla Katarina Šalamun-Biedrzycka

Marian
Grzeźczak,
(1934),
Poljska

Odlomki iz življenjepisa

Najlepša bajka v mojem otroštvu je bilo delo. Nikoli pozneje nisem garal s takim užitkom: močno, telesno, z dušo na ramenu. To so bila posebna opravila, ki so tešila lakoto telesa in žejo po prigodah. Poleti smo mulci z nemških polj kradli žito. Potem ga je bilo treba drobiti s petami, v vrečah, ali pa vsak klas posebej s prsti. To je bilo težko, zamudno delo, tem bolj, ker ga je spremljal neprestan strah, da nas bo-

do zasačili. Izluščena zrna so družine potem ponoči mlele v kavnih mlinčkah. Žrmlje so takrat stale tako blizu besedi smrti, da nihče ni hotel tvegati. Pozimi smo lovili jerebice, ki so trumoma prihajale v bližino kmetij. Okoliščine so povzročile, da je ta, pravzaprav običajna opravila, vedno spremljal strah, občutje tveganja, ponos ob zmagi, občutek sramu ob porazu. Toda ali otrok dojema tveganost svoje prve bajke? Tako je ta otroška vojna (ker kaj drugega naj bi bila za petletnega fantiča) popolnoma osvojila mojo domišljijo (...) Moja najbolj zgodnja domišljija se je torej izoblikovala zunaj področja kulture, oz. točneje: poleg nje. Pot k njenim skrivnostnim območjem bi lahko pomenil jezik. Pri meni pa to ni bilo tako preprosto, zato se bom za trenutek ustavil ob vprašanju jezika.

Med domačini se je govorilo po poljsko, med tujci — po nemško, vendar pa z nenehno bojaznijo, da ne bi človek kar nenadoma kaj rekel po poljsko. Znalo pa se je zgoditi, da je kdo tudi med domačimi kdaj kaj

rekel nehote po nemško.* To sta bila jezika, ki sta se neprestano borila med seboj, oba sta bila preganjana, samo da na vsaki strani iz drugačnih razlogov, in to je ustvarilo pri meni neki strah pred jezikom kot takim (. . .) Poljske in nemške besede so se med seboj izključevale, njihov pomen je bil različen, čeprav je simbol pomena bil isti. Ob tem se je razvijala moja nezaupljivost do jezika, težnja, da bi zares pomembne stvari ostale — zunaj njega, v molku (. . .)

Izoblikoval me je konkretni zgodovinski čas, v tem primeru — brez perspektive v preteklost, kakršno daje kultura celo v najmanjšem — otroškem — horizontu. Sem človek, ki kratko in malo ne razume tradicije, čustveno me preteklost sploh ne zanima; če je v meni kljub temu navzoča, je to zaradi intelektualne prisile, ki sem se ji sam podvrgel, ali pa mi je bila vsiljena s šolanjem (. . .)

Prihajam k preprostemu priznanju: izoblikovala me je narava, prostor okrog mene, v katerem sem bil središče jaz sam, jaz — ustvarjalec idej.

. . . Vsaka moja pesem je napisana nekako kot iz srede gibanja. Z eno besedo: ko pišem, hočem ustvariti to, kar ne obstaja v konkretni zunanji resničnosti, pač pa obstaja v meni kot hrepenenje (. . .) Ker me je izoblikovala enoličnost velikopoljske pokrajine (kaj zato, če prelepe) — čutim potrebo po močnem izražanju. Naučen reda — skrbim za nered (. . .)

Književni kritiki me imajo za pesnika mestne aglomeracije, v širšem pomenu — civilizacije, za katero naj bi mesto bilo alfa in omega. Popoln nesporazum pa povzroča organskost mojega mesta, skozi katero naj bi se — kot berem — kazalo moje skrito hrepenenje po naravi. Prav, pa bom segel po življenjepisnem komentarju. Prvo veliko mesto, ki sem ga videl (leta 1946), je bil Vroclav; realno mesto, kot ga razume vsakdanja jezikovna zavest, a hkrati ne-mesto (. . .) Ruševine so se prepletale z grmovjem in plevelom, ki je raslo iz opek, sten, iz streh. Nobene meje med organskim in neorganskim. Ulice niso samo spominjale na gozdne poti in tunele, ampak so to res bile. Hiša-vrt, hiša-drevo, hiša-plevel; ogromni vojni monsun je zmešal vse elemente *urbis* in *ruris* med seboj (. . .) Enotnost mesta in vasi je bila takrat vidna na vsakem koraku (. . .) Dejstvo, da se je od takrat model mesta spremenil (. . .), da je nad anarhijo prevladal red, nad naravo — kultura, v meni ni dosti spremenilo. Prvi vtis, vtis enotnosti je bil pač močnejši (. . .)

. . . Moje pisanje se rojeva iz domišljave misli, da so — morda — še neodkrita, nezasedena področja in da — če ta področja odkrijemo — lahko s tem svet dopolnimo (. . .) Morda je moja želja po delovanju skozi besedo reakcija na jezikovno izprevrženo otroštvo, osvajanje nečesa, kar mi je tedaj najbolj boleče manjkalo? Ponovno grajenje omajane vere v človeško prvinsko vrednoto: jezik? Kar koli bi odgovoril, bi samo tipalo za resnico.

. . . Konkretnih vezi z zemljo mojega otroštva ni videti, pač pa obstaja v meni njeno nadaljevanje in njene posledice (. . .) ki se kažejo v mojih pesmih. Le-te se vse držijo temeljnega navodila, ki je moje najgloblje prepričanje: odkritosrčnost in resnica pred samim seboj.

* Avtor je doma iz zahodnih pokrajin, ki so nekdanj spadale pod Nemčijo — op. prev.

NOŽ Nož bleščeča riba z repastim držalom

Ali pa tako nož

Predvsem tisti večji ostri kralj predala
namenjen bogve čemu

Dobro ga poznam, edinega tovariša

Ko v omari zmanjka ovčetine ali sira
zvesto čaka na obdobja zmagoslavja
Spominja me na trdi zven kovancev
In ko beločnice so že vse rdeče
mi dovoli da zdrsnem z njim mehko prek njih

Katera ženska bi bolj nežno in ljubeče
se s prsti dotaknila mojih vek

Dobro je če imaš tak zvest zaupen nož
Včasih mi je za sekuro pri koreninah kruha
Takrat mu rečem dober si kot mama
Včasih pa mu rečem
Dober si mi
Daj prereži mi grlo

BOJIŠ Bojiš se preveč mehkih čustev,
SE PREVEČ vem, ne znam ti lepše govoriti,
MEHKIH niti molčati in se vdajati tesnobi jutra, ki prihaja.
ČUSTEV Iz časopisov — oken se že sipajo oblaki perja,
grenka noč dneva — ta pav vreščeče jutranjice — vstaja.
Moram si zavihati rokave in z okrvavljeno cunjo poezije
obrisati prah z ulic po vsem središču mesta.
Glej, eno samo samcato življenje, pa toliko ponižanj.
V monštranci starega dvorišča zelena hostija drevesca,
čistilka je pometla z asfalta ostanke naših sanj,
na plahti stare trave se pase nek pijanec
Iznani iz samih sebe bi celo v tramvajski govorici radi našli nežnost.
Naše mame jočejo, ko vidijo v nas svoje strte upe.
Sonce — priča in sodnik v nesporazumu — se je povzpelo že visoko.
In ko preide jutro v opoldansko elegijo, zberemo pogum —

nič več se ne bojimo nakopičene toplote. S cunjo v tacah se približam
po novo izgnanstvo. Rečem: malo se je umazala, je pa le kanček bolj čistó.
V modrih očeh se zasveti senca, kot senca, ki jo dela lastovka.
Ne vem, ker skoraj hkrati rečeš: ampak danes, prosim te, ne pij spet toliko.
Skoz okno pri sosedu starček maha z nekakšnim praporom.
Ciganski orkester igra za eno solzo pregloboko.
Ne, naj raje ne izve nihčè, kako sem hotel
zaključiti ta dan, ta manganski prostor z odrezanimi krili.
Gledam predse in se vidim, kako tečem kot zelen fantič
in nosim v rokah skrivnost vsega sveta.
Do sèm sem uspel prinesiti samo nežnost.
Vzemi, dam jo vsem.

PESEM
IH BORCEV Vojaki korakajo po navadi v bataljonih
med drevesi je čelada pri čeladi rov pri čeladi
treba se je čuvati neba in zemlje

Vojna se dobi tako da človek sam sebe brani
in to je tako moško zadovoljstvo

In spet je svet lepši
vojaki se vračajo po navadi z vodom
To je stara pesem in nič se ne da skriti

Prevedla Katarina Šalamun-Biedrzycka